Udviklingen i den internationale og danske økonomi

DEN INTERNATIONALE ØKONOMI

Organisationen af olieeksporterende lande (OPEC) besluttede på et møde i Wien i slutningen af september at forhøje prisen på råolie med 10 pct. fra 1. oktober. Prisen fastfryses på det nye niveau indtil juni 1976. Før prisforhøjelsen var vedtaget, foregik en meget langvarig og til tider en meget heftig debat mellem de enkelte lande inden for OPEC. På den ene side krævede Saudi-Arabien og Algier, at olieprisen skulle øges med så lidt som muligt af hensyn til den indvirkning, oliepriserne har på den internationale inflationære udvikling. De to lande pointerede, at en øget inflation blot ville ramme OPEC-landenes økonomi gennem højere priser på de produkter, som disse lande køber for deres oliepenge. Disse bekymringer deltes ikke af lande som Iran, Irak og Nigeria, der foreslog en prisforhøjelse på 15 pct.

Som kommentar til prisforhøjelsen på 10 pct. sagde en talsmand fra OPEC, at de vestlige industrilande måtte forstå, at det ikke ville lykkes at få nedbragt olieprisen. Politisk pression for at opnå et prisfald vil blot medføre modforholdsregler fra en samlet OPEC, pointerede talsmanden. Om de fremtidige oliepriser blev der sagt, at jo mere den internationale inflationære udvikling bliver bekæmpet, og jo mere fremskridt der opnås i dialogen mellem industrilandene og OPEC, jo mindre vil prisstigningerne blive.

I det sidste år har OPEC-landene diskuteret, hvorvidt man i fremtiden skulle anvende SDR'en til fastsættelsen af olieprisen frem for dollar. I Wien blev det besluttet at udsætte den yderligere diskussion til den næste OPEC-konference, der finder sted den 20. december. Årsagen hertil var, at dollarværdien frem til slutningen af september havde en stigende tendens, og derved var medvirkende til at sikre OPEC-landenes købekraft. Det blev dog betonet, at hvis dollaren igen begyndte at udvise en international svækkelse, ville resultatet blive en kvoteringsordning af olieprisen med SDR som den centrale størrelse.

Det er anslået,at prisforøgelsen på olie fra den 1. oktober vil medføre, at verdens olieregning på årsbasis vil stige 10–15 mia $. USA og Japan forventer begge en ekstra olieregning på 2 mia $, Vesttyskland skønner en stigning på

3 mia DM, U.K. har udregnet beløbet til ca. 0,3 mia £, og Frankrig har estimeret det ekstra beløb til 4–5 mia franc. De helt store tabere ved prisforhøjelsen er imidlertid udviklingslandene. Som et eksempel kan Indien anvendes. I 1974 beslaglagde importen af råolie ca. en trediedel af Indiens valutaindtægter, og der er god grund til at tro, at Indien er repræsentativ for en stor gruppe udviklingslande.

Valutasituationen

Igennem hele august måned var udviklingen på valutamarkederne meget rolig. Selv om renteforskellen mellem USA og Vesteuropa (U.K. undtaget) forøgedes, gav det ikke anledning til en hævdet dollarkurs, hvilket bl. a. skyldtes, at der stadig var usikkerhed i bedømmelsen af konjunkturopsvingets styrke i USA. Samtidig var der frygt for, at prisudviklingen skulle tage fart i 2 halvår 1975.

Forbrugerpriserne i USA steg fra juni til juli 1,2 pct. mod en gennemsnitsstigning i de foregående måneder på 0,5 pct. pr. måned. Da prisstigningerne for august – offentliggjort i september – ikke fortsatte den stærkt stigende tendens fra juli, og da samtidig renteforskellen mellem USA og Vesteuropa yderligere blev forøget, steg dollarkursen betydeligt i løbet af september. I forhold til den danske krone var der tale om en stigning på 3½–4 pct.

Forøgelsen af renteforskellen mellem USA og Vesteuropa var først og fremmest et resultat af en række diskontonedsættelser i de fleste vesteuropæiske lande i august og begyndelsen af september. Kun U.K. reagerede modsat denne udvikling, idet Bank of England hævede sin diskonto: »Minimum lending Rate« ad to omgange med i alt 2 pct. til 12 pct. Trods dette kunne pundet ikke bevare sin styrke fra sidste halvdel af juli, hvor Wilson-regeringens lønindgreb midlertidigt fik pundet til at stige. Bortset fra en mindre stigning midt i september fremhjulpet af dollarens styrke bevægede pundet sig ned til ca. kurs 1250 ultimo september. I løbet af oktober har pundet fortsat denne tendens, hvilket i stor udstrækning kan forklares ved olielandenes øjensynlige modvilje dels mod at få betalinger i pund dels mod at placere store indskud i U.K. Endelig har det haft betydning for pundkursen, at $ i oktober er blevet noget svækket som følge af byen New Yorks finansielle krise.

Mens $ og £ har bevæget sig noget svingende i eftersommeren i forhold til kronen, har de øvrige valutaer – her tænkes på schweizerfranc'en og slangevalutaerne – bevæget sig en smule opad. Den danske krone ligger sammen med hollandske gylden og senest franske franc placeret i den øvre halvdel af slangen.

Schweizerfranc'en har været fulgt med særlig opmærksomhed, idet man havde bebudet, at der på EF-finansministermødet den 22. september ville blive truffet beslutning om schweizerfranc'ens tilslutning til valutaslangen. Det blev

kun til en principerklæring om schweizerfranc'ens associering. Men som noget nyt var Frankrig enig i erklæringen, hvilket skulle betyde at den endelige løsning er indenfor rækkevidde. Spørgsmålet tages atter op på EF-finansministermødet den 17. november, hvor man håber at kunne få løst spørgsmålene omkring interventionspolitik og kursniveau.

Valutaudviklingen

Udvalgte valutaers procentvise afvigelse over for kronen[1])

1) Udgangspunktet er kurserne, der var gældende pr. 2/1-1974.

Beskæftigelsessituationen i EF

Arbejdsløsheden i Fællesmarkedet stiger fortsat, men stigningstakten især i de større lande er afdæmpet. Dette fremgår af en arbejdsløshedsstatistik, som Kommissionen har udsendt. Det viser sig, at antallet af arbejdsløse personer i alle lande er steget fra juli til august, men at Vesttyskland, Frankrig, Irland, Danmark, Holland og U.K. har haft en mindre stigningstakt fra august 1974 til august 1975 sammenlignet med julitallene. En del af denne udvikling i disse lande skyldes sæsonmæssige årsager, men for Vesttyskland er der god grund il at tro, at den afdæmpede stigningstakt skyldes en vækst i den økonomiske aktivitet.

Arbejdsløshedstal i EF

	Antal arbejdsløse	Stigning aug. 74/aug. 75 Pct.	Stigning juli 74/juli 75 Pct.
Belgien	173.413	80	78
Danmark	114.200	153	171
Vesttyskland	1.031.122	95	111
Frankrig	797.013	86	95
Irland	100.334	47	48
Italien	1.084.400	14[1])	6[2])
Holland	193.931	53	56
U. K.	1.194.411	82	83

1) Stigning fra juni 1974 til juni 1975.
2) Stigning fra marts 1974 til marts 1975.

DEN DANSKE ØKONOMI

Den økonomiske situation er i øjeblikket karakteriseret ved en kraftig formindskelse af underskuddet på betalingsbalancens løbende poster samt en mærkbar opbremsning af pris- og omkostningsudviklingen. Til gengæld er arbejdsløsheden høj.

Af hensyn til den alvorlige beskæftigelsessituation besluttede regeringen at indkalde Folketinget til en ekstraordinær samling i september. Den 8. september blev der indgået et forlig mellem 5 politiske partier om at gennemføre en række aktivitetsstimulerende indgreb. Forligspartnerne var Socialdemokratiet, Venstre, Det radikale Venstre, Kristeligt Folkeparti og Centrumsdemokraterne. Forliget kom i hovedtræk til at bestå af følgende indgreb og bestemmelser:

- en momsnedsættelse på 5¾ pct. fra den 29. september og 5 måneder frem (undtagen motorkøretøjer, benzin, el, telefon og radio- og TV-licens),
- den bundne opsparing blev frigivet fra den 23. september,
- støtte til erhvervslivet på ca. 1½ mia kr. samt
- øgede offentlige investeringer på 650 mill. kr.

Derudover blev der underskrevet en hensigtserklæring, hvor forligspartnerne udtrykker, at pris- og omkostningsudviklingen i perioden 1976–79 skal holdes inden for meget snævre rammer, således at erhvervenes konkurrenceevne over for udlandet fortsat forbedres.

Forliget definerer ikke, hvad der forstås ved udtrykket »snævre rammer«, men ledende medlemmer bag forliget har senere forklaret, at der f. eks. i 1976 kun må komme 2 dyrtidsportioner til udløsning. Hvis prisudviklingen forløber på en sådan måde, at der kommer mere end 2, skal regeringen gribe ind og få neutraliseret de overskydende portioner.

Betalingsbalance og udenrigshandel

Underskuddet på den danske handelsbalance har i de første 8 måneder af 1975 været betydeligt mindre end den tilsvarende periode i 1974. Merimporten beløber sig til ca. 5 mia kr. mod ca. 11 mia kr. i 1974. Bag denne udvikling ligger en markant nedgang i importtallene. Opgjort i løbende priser er importen i den betragtede periode faldet med ca. 11 pct., mens eksporten er steget ca. 5 pct.

Handelsbalancen

Mill. kr.	Import		Eksport		Merimport	
	1974	1975	1974	1975	1974	1975
Januar	5.403	4.785	3.242	3.655	2.161	1.131
Februar	5.152	4.654	3.867	4.086	1.286	568
Marts	5.469	4.239	4.165	3.984	1.304	255
April	5.559	5.143	3.766	4.295	1.793	847
Maj	5.247	4.449	4.039	3.986	1.208	463
Juni	4.662	4.518	3.799	4.390	863	128
Juli	4.804	4.388	3.362	3.533	1.443	855
August	4.774	4.313	3.734	3.617	1.040	760
September	4.611	5.061*)	4.177	4.211*)	434	760*)
Oktober	5.265		4.557		709	
November	4.849		4.251		598	
December	4.684		3.963		721	
I alt	60.480		46.922		13.558	

*) Foreløbige tal

Hvis der foretages en opdeling af importen efter anvendelse, har alle grupper bortset fra »transportmidler« udvist en tilbagegang i forhold til 1974. Det største fald er sket i gruppen »varer fortrinsvis til direkte anvendelse i bygge- og anlægsvirksomhed«, der som følge af den kraftige afmatning i byggesektoren i 1975 har udvist en nedgang på ca. 23 pct. »Varer fortrinsvis til direkte anvendelse i byerhvervene« har haft et fald på ca. 17 pct., mens »brændselsstoffer, smørestoffer, elektrisk strøm« er ca. 9 pct. mindre end importen i de første 8 måneder af 1974.

Den animalske og vegetabilske landbrugseksport er tilsammen i 1975 steget med 15 pct. sammenlignet med 1974, kød- og mælkekonserves er faldet 21 pct., mens industrieksporten kun har udvist en meget moderat stigning på ca. 5 pct.

Den forbedrede udvikling i udenrigshandelen kommer også tydeligt til udtryk i betalingsbalancestatistikken. I 1. halvår 1975 har der således kun været et underskud på betalingsbalancens løbende poster på 375 mill. kr. mod 5.335 mill. kr. i 1. halvår 1974.

Det er i øjeblikket realistisk at regne med et meget moderat underskud på

betalingsbalancens løbende poster i 1975. Årets 3. kvartal vil sandsynligvis udvise et overskud, fordi turistposten sædvanligvis i dette kvartal giver et relativt stort overskud. Derimod kan der forventes et underskud i 4. kvartal, men af mindre omfang, idet det store pres på importen af varer først kan ventes i begyndelsen af 1976.

Produktion og beskæftigelse

Af det konjunkturbarometer, som Danmarks Statistik offentliggør hvert kvartal, fremgår, at der i industrien er en vis positiv forventning til den økonomiske udvikling i oktober kvartal. Industrien under ét regner med fremgang i produktion og ordreindgang, mens lagrene kun forventes at blive reduceret i mindre omfang. Der ventes uændrede løbende investeringer. Statistikken er baseret på rapporter fra 800 større virksomheder og er indsamlet i perioden 1.–20. oktober 1975, dvs. at forventningerne til det politiske forlig er medregnet i virksomhedernes indberetninger.

Konjunkturbarometer. Hele industrien

	Faktisk forløb i juli kvartal 1975 i forhold til april kvartal 1975			Forventet forløb i oktober kvartal 1975 i forhold til juli kvartal 1975		
	mindre	omtrent uændret	større	mindre	omtrent uændret	større
			Pct.			
Produktion	28 (28)	54 (56)	18 (16)	16	51	33
Antal beskæftigede arbejdere, ultimo kvartalet	28 (26)	56 (63)	16 (11)	18	65	17
Ordreindgang fra hjemmemarked	28 (21)	48 (58)	24 (21)	13	54	33
Orgreindgang fra eksportmarked	28 (22)	47 (52)	25 (26)	15	60	25
Færdigvarelagre, ultimo kvartalet	38 (30)	48 (60)	14 (10)	23	66	11
Råvarelagre, udtimo kvartalet	31 (21)	55 (71)	14 (8)	19	68	13
Samlede løbende investeringer	17 (16)	75 (77)	8 (7)	15	72	13
Investeringsplaner, ændret i kvartalet	12 (.)	78 (.)	10 (.)	.	.	.

Anm. Produktion, ordreindgang og lagre vurderet i varemængder eller som værdi i uforandrede priser. Der er set bort fra normale sæsonbestemte ændringer. Tallene i parentes gengiver den udvikling, som virksomhederne forventede ved indgangen til 2. kvartal.

Bortset fra maskinindustrien, som regner med fortsat tilbagegang, venter næsten alle øvrige industrigrupper fremgang. Størst fremgang forventer udprægede forbrugsvareindustrier som fodtøjs- og beklædningsindustri, møbelindustri og elektroindustri.

Derimod er der ikke i konjunkturbarometret megen trøst at hente for de i gennemsnit ca. 115.000 (svarer til 5,7 pct. af samtlige) lønmodtagere, der var arbejdsløse i september. Industrien under ét forventer nemlig uændret beskæftigelse i oktober kvartal.

Forbrug og investering

Detailomsætningen målt i mængder har i perioden januar–august 1975 været 0,3 pct. lavere end i samme periode i 1974.

Det er især posten »andre forbrugsvarer«, der består af TV- og radioapparater, køleskabe m. v., der har medført denne udvikling, idet denne post i gennemsnit er faldet med 4,1 pct. i den betragtede periode. Posten »beklædning m. v.« er faldet 0,8 pct., mens »nærings- og nydelsesmidler« udviste en stigning på 1,5 pct. Med den udvikling, der i øjeblikket er i detailomsætningen – augustindekset var således 1,6 pct. over den tilsvarende måned året før – og i betragtning af de forbrugsstimulerende indgreb, der blev gennemført i Folketinget i september, er det realistisk at regne med, at detailomsætningen målt i faste priser for hele 1975 i gennemsnit vil udvise en stigning på ca. 3,5 pct. i forhold til 1974.

En anden vigtig indikator for udviklingstendensen i det private forbrug er nyindregistrerede personbiler. I de første 9 måneder af 1975 har tallet for nyindregistrerede personbiler været på ca. 85.600. Især i sidste halvår af 1974 var registreringstallet ekstremt lavt p. g. a. den midlertidige afgiftsforhøjelse på biler, der gennemførtes i 1974, og som ramte branchen hårdt. For hele 1974 blev registreringstallet derfor så lavt som 78.848 mod 121.321 i 1973. Med den udvikling, der i øjeblikket er i bilsalget, vil et tal omkring 110.000 for 1975 være et realistisk skøn, dvs. en vækst fra 1974 i antal enheder på 40 pct.

Investeringsaktiviteten i erhvervslivet bevæger sig fortsat på et meget lavt niveau i forhold til 1974. Således blev der i 2. kvartal påbegyndt knap 40 pct. mindre etageareal inden for erhvervsejendomme end i samme kvartal 1974. For 1. kvartal var det tilsvarende tal ca. 49 pct. lavere. Dertil kommer, at investeringerne i kapitaludstyr synes at være meget ringe. Importen af kapitaludstyr har i månederne januar–august i løbende priser været 215 mill. kr. lavere end i de samme måneder i 1974, ensbetydende med et fald på ca. 5 pct. Endelig kan nævnes, at der i de betragtede måneder af 1975 er sket et fald i nyindregistreringen af vare- og lastbiler på 9 pct. i forhold til de samme måneder i 1974.

Boligbyggeriet

Aktiviteten inden for boligsektoren har i juni, juli og august udvist en markant ændring. De relativt kraftige fald i påbegyndelser, der blev registreret i årets første 4 måneder, er nu bragt til ophør. I relation til de samme måneder i 1974 blev der i juni, juli og august påbegyndt 54, 44 og 38 pct. flere antal boligenheder. Det er især parcelhusbyggeriet, der har ført an i denne udvikling med procentstigninger på henholdsvis 56, 61 og 114 pct.

En relativ lav obligationsrente kombineret med stimulansen fra momsnedsættelse vil med stor sandsynlighed medføre, at de resterende måneder i 1975 vil vise en sæsonkorrigeret kraftig stigning i påbegyndelserne. Det vil derfor være realistisk at regne med, at der for 1975 i alt vil blive påbegyndt ca. 32.000 antal boligenheder, dvs. godt 6.000 flere end i hele 1974. Boligforligets målsætning om en produktion på 40.000 boligenheder om året nås ikke i 1975. Frem til ultimo august blev der i alt fuldført knap 23.000 enheder mod ca. 32.500 i samme periode i 1974. I slutningen af august var der 35.000 under opførelse mod 47.700 på samme tidspunkt sidste år.

Pris- og lønudviklingen

Af en netop offentliggjort statistik fra OECD fremgår, at Danmark i øjeblikket har et meget moderat prisstigningstempo sammenlignet med de øvrige industrialiserede lande. I de 12 måneder fra august 1974 til august 1975 var væksten i forbrugerprisindekset 9,6 pct., hvilket placerer Danmark som landet med den femte laveste stigning. Kun USA, Vesttyskland, Østrig og Schweiz har lavere prisstigningstakt med henholdsvis 8,6, 5,9, 8,8 og 6,7 pct. i den betragtede 12-måneders periode var gennemsnittet for OECD-området 11,0 pct. og for EF-området 13,9 pct.

Prisindeks

	Råvareprisindeks		Engrosprisindeks		Forbrugerprisindeks		Månedsprisindeks	
	1974	1975	1974	1975	1974	1975	1974	1975
	1968 = 100		1968 = 100		1964 = 100		1971 = 100	
Januar	251	261	163	179	194,2	220,5	130,5	147,7
Februar	268	255	164	178	194,8	221,1	131,1	148,1
Marts	266	248	168	177	196,5	222,8	132,5	148,9
April	265	250	168	178	199,8	223,5	135,1	149,5
Maj	262	246	168	178	202,4	226,5	137,5	151,8
Juni	263	245	170	181	205,9	227,8	138,1	152,4
Juli	267	248	172	180	208,4	229,0	139,2	153,3
August	266	255	172	181	209,6	229,7	139,9	153,6
September	269	255	175	182	213,1	231,8	141,9	154,9
Oktober	268		177		215,9		143,9	
November	265		176		218,9		146,9	
December	266		177		220,3		147,0	

For langt de fleste råvarers vedkommende er prisniveauet fortsat vigende. Årsagen er først og fremmest afmatningen i det internationale konjunkturforløb, der medfører en svigtende efterspørgsel.

Det er især metallerne, der har været udsat for betydelige prisfald. Mellem ultimo september 1974 og ultimo september 1975 var der sket følgende fald på metalmarkederne: kobber 8 pct., bly 24 pct., zink 10 pct., tin 8 pct. og stangjern 18 pct. Udover metallerne har sukker udvist en markant nedgang, nemlig 57 pct.

Den her nævnte udvikling er speciel meget alvorlig for u-landene, idet disse ofte er meget afhængige af en enkelt råvare. Med det begyndende konjunkturopsving, der kan registreres i USA, Japan og Vesttyskland, er det dog sandsynligt, at råvarepriserne vil få en stigende tendens igennem 1976.

Penge- og kreditforholdene

Et resultat af den afmatning, der i øjeblikket kendetegner den danske økonomi, er det store underskud på statsfinanserne i finansårene 1975/76 og 1976/77. Den formindskede økonomiske aktivitet medfører mindre skatteindtægter, den store arbejdsløshed kræver øgede offentlige udgifter til arbejdsløshedsunderstøttelse og dertil kommer udgifterne til de aktivitetsstimulerende indgreb, der blev gennemført i september. På denne baggrund er det estimeret, at staten i alt vil udpumpe omkring 6 mia. kr. fra ultimo oktober frem til april 1976.

Det var ventet, at Nationalbanken ville skride ind over for en sådan likviditetsudpumpning. Den 24. oktober blev Nationalbankens modtræk offentliggjort. Resultatet blev, at der vil blive opsuget mere end 3,5 mia. kr. fra banker og sparekasser ved indførelse af kassebindingsregler?

Kassebindingen består af to led. Enten skal der deponeres 3 pct. af indlånene pr. 30. september eller 24 pct. af stigningen fra 31. marts til 30. september. Herefter skal der deponeres 12 pct. af stigningen hver måned frem til 1. april 1976. Nationalbanken vil i øjeblikket forrente de deponerede beløb med 4½ pct. p. a., men renten vil variere med diskontoen.

Indlånsbeviserne vil få en løbetid på 91 dage. Nationalbanken vil ikke sætte en pålydende rente på beviserne, men papirerne skal sælges så de får en kurs, der giver en markedsrente. De nye indlånsbeviser vil kunne handles mellem pengeinstitutterne indbyrdes samt kunne købes af private.

Udover de her nævnte indgreb har Nationalbanken, siden sidste nummer af Økonomi og Politik udkom, nedsat diskontoen med ½ pct. til 7½ pct., og hævet kreditloftet med 5 pct. (Ultimo august med 2 pct. og ultimo oktober med yderligere 3 pct.). Udvidelsen betyder, at pengeinstitutterne får adgang til at hæve deres bevilgede kreditter med 4.1 mia. kr. til i alt 86.5 mia. kr.

De afmatningstendenser, der i øjeblikket kendetegner dansk økonomi, kommer til udtryk i pengeinstitutternes udlånsvirksomhed. I perioden oktober 1974

til september 1975 faldt bankernes udlån med 0,7 pct., mens indlånsstigningen var så høj som 25,9 pct. I perioden oktober 1973 til september 1974 steg udlånene med 9,4 pct. og indlån blev forøget 7,7 pct.

Af Danmarks Nationalbanks kvartalsoversigt fra august 1975 kan man få et indtryk af, hvilke erhvervsgrupper der især har lånt mindre i bankerne fra april 1974 til april 1975.

Bankernes kreditgivning fordelt på erhverv

	Millioner kroner (ultimo april)		Stigning fra år til år (april-april)		Procentvis fordeling (ultimo april)	
	1974	1975	73/74	74/75	1965	1975
Håndværk og industri	6.462	7.356	14,9	13,8	21,6	16,6
Engroshandel	3.496	3.570	22,9	2,1	12,7	8,0
Detailhandel	4.144	4.142	13,9	0,0	13,1	9,3
Landbrug, gartneri og skovbrug	1.939	2.382	0,6	22,8	8,2	5,4
Fiskeri og søfart	361	559	— 10,0	54,8	2,2	1,3
Offentlig anlægsvirksomhed	737	765	— 15,1	3,8	2,9	1,7
Byggeri	11.426	8.888	11,6	— 22,2	20,0	20,0
Andre erhverv	4.663	5.239	— 0,4	12,4	9,3	11,8
Prioritetslån	1.625	1.955	13,3	20,3	3,3	4,4
Andre formål [1])	8.137	9.570	42,8	17,6	6,7	21,5
I alt	42.990	44.426	15,1	3,3	100,0	100,0

1) Udlån til foreninger og organisationer, statsgarenterede studielån og udlån til lønmodtagerhusholdninger og andre ikke-selvstændige erhvervsdrivende.

Som det fremgår af tabellen, er det engroshandel, detailhandel, offentlig anlægsvirksomhed og byggeriet der har lånt mindre i bankerne, mens landbruget og fiskeri og søfart har haft en kraftig stigning i deres lånoptagelser. Kreditgivningen til andre formål steg fra 1974 til 1975 med 17,6 pct. Det kan nævnes, at i denne gruppe steg udlån til lønmodtagerhusholdninger og andre ikkeselvstændige erhvervsdrivende med 18,3 pct.

Svend Lundgren
24/10-1975